

Ontwikkelingslijnen in het werk van Jan Tamboer ①

Vorming, vakdidactiek en pedagogische praktijk

Het overlijden van Jan Tamboer (2025) nodigt uit tot herlezing en herwaardering van zijn bijdragen aan het denken over bewegen, bewegingsonderwijs en sport.

In twee artikelen van deze reeks richt ik mij op een specifieke fase in zijn ontwikkeling: de periode van 1970 tot 1979 waarin Tamboer zich vormt als bewegingsonderwijzer en didacticus en waarin hij het denken van C.C.F. Gordijn didactisch concretiseert. Het gaat hier niet om een voorafgaand stadium of om een denken dat pas achteraf betekenis krijgt, maar om een eigen, inhoudelijk consistente bijdrage aan de pedagogische en didactische doordenking van bewegingsonderwijs. Deze fase wordt gemakkelijk overschaduwd door zijn latere systematische werk, maar vormt de bedding ervan. | Peter Heij

Tamboers werk in deze fase kenmerkt zich door een zorgvuldige bemiddeling tussen mens- en bewegingsopvattingen en de alledaagse onderwijspraktijk. In zijn betrokkenheid bij vakdidactische ontwikkeling en zijn werkzaamheden binnen de Werkgroep Bewegingsonderwijs wordt zichtbaar hoe een existentieel-fenomenologisch mensbeeld gestalte krijgt in concrete leerinhouden, lesvormen en pedagogische keuzes. Juist in deze didactische concretisering ligt een blijvende betekenis besloten.

1 Vorming: studeren, leren en zich oriënteren in een denkklimaat

De vorming van Jan Tamboer voltrekt zich in de tweede helft van de jaren zestig en het begin van de jaren zeventig, een periode waarin het bewegingsonderwijs zowel inhoudelijk als institutioneel in beweging is. Zijn opleiding aan de Christelijke Academie voor Lichamelijke Opvoeding (1966-1970) valt samen met de jaren waarin C.C.F. Gordijn daar rector is en als denker een fundamentele heroriëntatie van het vak bepleit. Bewegen wordt niet langer primair opgevat als iets van spieren, gewrichten en coördinatie, maar als een gedragswijze, een wijze waarop de mens zich tot de wereld verhoudt. Dit mens- en bewegingsbeeld fungeert in deze jaren als referentiekader voor Tamboers oriëntatie en vorming.

Na zijn afstuderen aan de Calo gaat Tamboer de onderwijspraktijk in, maar kiest daarnaast ook voor verdere studie. In de periode 1970-1971 studeert hij pedagogiek aan de Vrije Universiteit, waarna hij vanaf 1971 deel uitmaakt van de eerste lichting studenten van de Interfaculteit Lichamelijke Opvoeding (IFLO). Juist deze overgang - van

beroepsopleiding naar academische vorming - blijkt bepalend. Binnen de IFLO kiest Tamboer nadrukkelijk voor de agogische en didactische afstudeerrichting en vult hij zijn programma aan met filosofische vakken. Vorming krijgt hier het karakter van een intellectuele oefening: het expliciteren van mensbeelden, het doordenken van theoretische aannames en het zoeken naar een taal die recht doet aan bewegen als betekenisvol menselijk handelen.

Kenmerkend voor deze fase, die grofweg loopt tot het einde van de jaren zeventig, is dat Tamboer het denken van Gordijn niet slechts overneemt, maar het actief beproeft in onderwijs- en onderzoekscontexten. Al tijdens zijn studie en kort na zijn afstuderen (juni 1974) draagt hij verantwoordelijkheid voor onderwijs aan de IFLO en de Calo. Vorming betekent hier niet navolging, maar betrokkenheid: het denken serieus nemen door het te confronteren met didactische vragen en institutionele realiteiten. In deze jaren ontwikkelt Tamboer zich tot een didacticus die het denken van Gordijn leert bewonen en bewerken, niet als afgesloten systeem, maar als een open denkkader dat om concretisering vraagt.

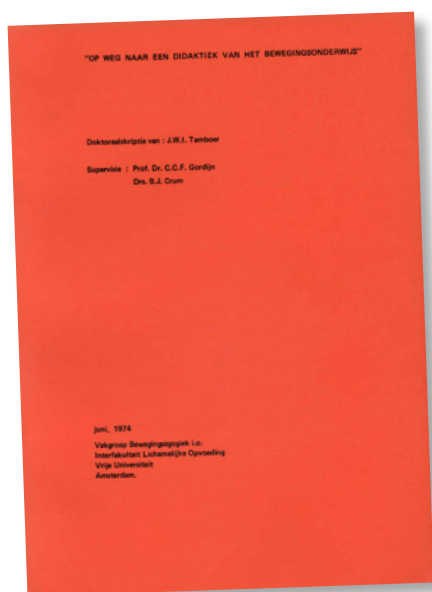
2 Vakdidactiek in de studiefase: analyse, grondslagen en theoretische ambitie

De didactische positionering van Jan Tamboer krijgt haar eerste samenhangende vorm tijdens zijn academische opleiding aan de Interfaculteit Lichamelijke Opvoeding (IFLO) begin jaren zeventig (1971-1974). In deze studiefase staat niet zozeer de ontwikkeling van concrete onderwijspraktijken centraal, maar de vraag hoe bewegingsonderwijs überhaupt didactisch verantwoord kan worden. Die vraag is voor Tamboer geen technische, maar een fundamentele: zij raakt aan

Jan Tamboer, 1966 (© Stichting CCF, Zwolle)

opvattingen over mens-zijn, lichamelijkheid, opvoeding, maatschappij en wetenschap. Didactiek verschijnt hier niet als methode, maar als een kritisch-analyserende discipline die haar eigen grondslagen moet expliciteren. Deze inzet komt geconcentreerd tot uitdrukking in zijn doctoraalscriptie *Op weg naar een didactiek van het bewegingsonderwijs* (1974).

Dit werk kan worden gelezen als een programmatische poging om het bewegingsonderwijs te positioneren als een volwassen onderwijsdomein met een eigen theoretische grondslag. Tamboer neemt expliciet afstand van opvattingen waarin lichamelijke opvoeding primair wordt gelegitimeerd vanuit gezondheid, prestatie of sporttechniek, en waarin didactiek wordt gereduceerd tot een verzameling didactische 'trucs'. In plaats daarvan bepleit hij een didactiek die haar legitimiteit ontleent aan een samenhangend mens- en wereldbeeld. Elke didactische keuze (t.a.v. doelen, inhouden, organisatievormen en evaluatie) is volgens hem onvermijdelijk normatief en vraagt om verantwoording. Didactiek kan daarom niet waarde vrij zijn.

Examencommissie IFLO t.g.v. het doctoraal J.W.I. Tamboer, 28 juni 1974. V.l.n.r. prof. mr. I.A. Diepenhorst (rector magnificus Vrije Universiteit) – prof. dr. C.C.F. Gordijn (decaan IFLO) – prof. dr. J. van der Hoeven (hoogleraar Wijsbegeerte, verbonden aan de Centrale Interfaculteit) – drs. B.J. Crum (voorz. Vakgroep Bewegingsagogiek i.o.). [Foto B.J. Crum]

Elke didactische keuze is onvermijdelijk normatief en vraagt om verantwoording

Kenmerkend voor Tamboers benadering is dat hij deze normativiteit niet als probleem ziet, maar als uitgangspunt. Hij zoekt aansluiting bij wijsgerig antropologische en pedagogische tradities die de mens begrijpen als een belichaamd en relationeel wezen. Lichamelijkheid is geen bezit of instrument, maar een wijze van in-de-wereld-zijn. Bewegen krijgt daarmee het karakter van een zinvol gebeuren waarin de mens zich verhoudt tot dingen, anderen en zichzelf. Deze fenomenologisch geïnspireerde visie – duidelijk schatplichtig aan Gordijn, maar ook aan auteurs als Merleau-Ponty en Schutz – vormt de antropologische onderlaag van zijn didactisch denken.

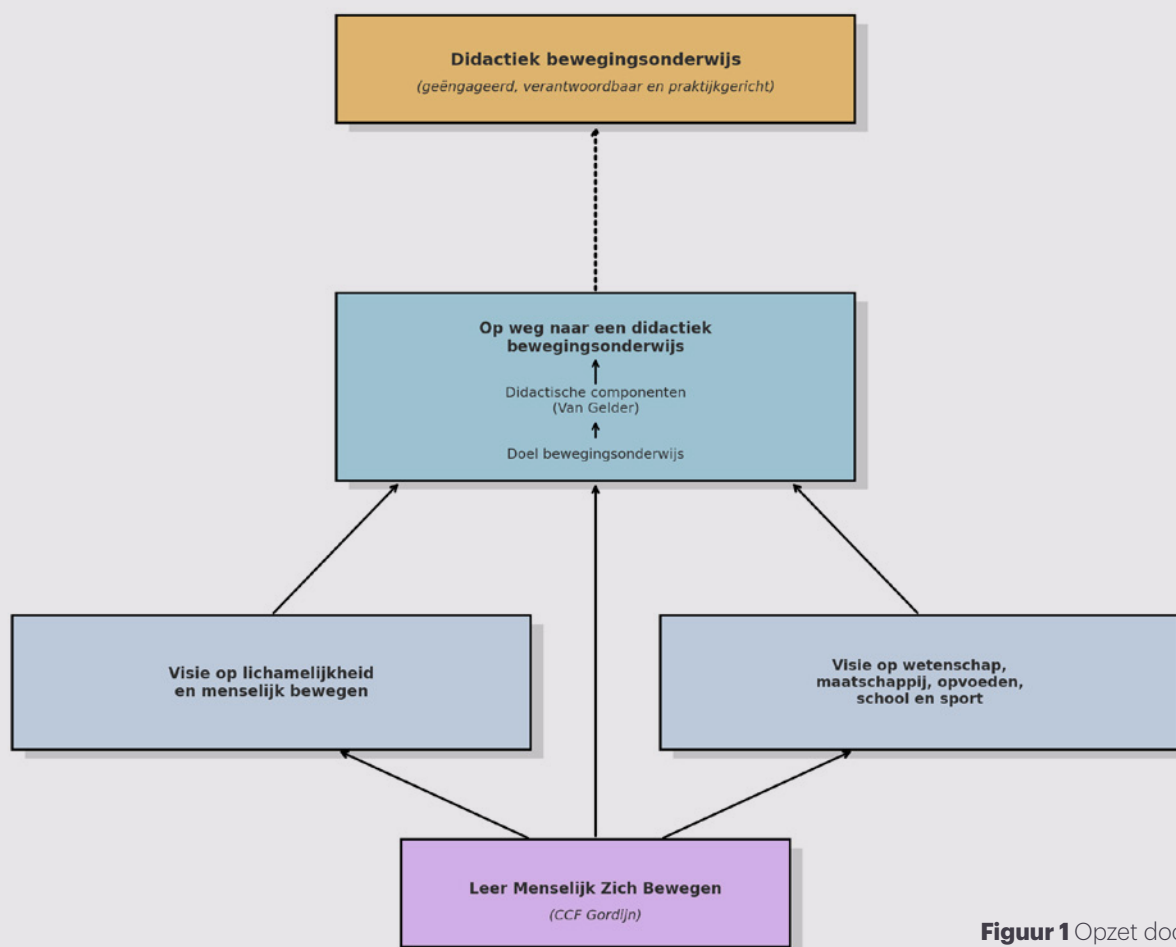
Vanuit dit grondlagenperspectief ontwikkelt Tamboer zijn didactische analyse. Hij behoort tot de eersten die het didactisch analysemodel van Van Gelder expliciet introduceert binnen de didactiek van het bewegingsonderwijs. Dit model biedt een systematisch raamwerk waarin doelstellingen, uitgangssituatie, leerinhouden, didactische werkvormen en evaluatie in onderlinge samenhang worden doordacht. Voor Tamboer is dit model geen instrument om onderwijs

te standaardiseren of te beheersen, maar een analytische kapstok om zichtbaar te maken 'waar' en 'hoe' normatieve keuzes worden gemaakt. Juist door deze systematiek kan de didactiek rekenschap afleggen van haar grondslagen.

In zijn scriptie verbindt Tamboer dit analysemodel met verschillende perspectieven: een wijsgerig antropologisch, pedagogisch, praktisch-agogisch en theoretisch perspectief, die hij niet naast elkaar laat bestaan, maar nadrukkelijk probeert te integreren. Didactiek wordt zo opgevat als een integrale praktijk waarin visie en handelen elkaar voortdurend bevragen. Een sleutelbegrip in dit verband is 'motorische tegenwereld': dat waaraan je je bewegend kunt ontwikkelen. Bewegingsonderwijs schept volgens Tamboer voorwaarden voor zulke tegenwerelden, waarin leerlingen zichzelf kunnen ervaren, begrenzen en overstijgen in relatie tot de wereld.

Opvallend is dat de scriptie niet toewerkt naar een sluitend didactisch systeem of een afgeronde methodiek. Integendeel: zij eindigt met een reeks open, kritische vragen die uitnodigen tot verdere

Figuur 1 Opzet doctoraalscriptie Jan Tamboer (1974)

reflectie. Deze openheid is geen zwakte, maar een bewuste keuze. Tamboer beschouwt didactiek als een voortdurend proces van bevragen en herijken, niet als een verzameling definitieve antwoorden. Tegelijkertijd is de theoretische ambitie groot. Hij zoekt expliciet aansluiting bij wetenschapsfilosofische discussies over hermeneutiek, ideologiekritiek en fenomenologie en positioneert het bewegingsonderwijs daarmee binnen bredere pedagogische en maatschappelijke debatten (zie figuur 1).

Die ambitie heeft ook een keerzijde. Dit betreft met name het zware, academische taalgebruik en de beperkte toegankelijkheid van de tekst voor vakgenoten die minder filosofisch geschoold zijn. Ook blijft de vertaalslag naar concrete lessituaties in deze fase relatief abstract. Maar juist hierin wordt zichtbaar wat deze studiefase kenmerkt: Tamboers primaire inzet is niet onmiddellijke toepasbaarheid, maar inhoudelijke fundering. Hij zoekt eerst helderheid over 'wat' bewegingsonderwijs in de kern is en 'waartoe' het dient, voordat hij zich richt op de vraag 'hoe' het vorm krijgt in de praktijk.

Achteraf gezien markeert deze doctoraalscriptie daarmee een beslissend moment in Tamboers ontwikkeling. Niet omdat hier al een uitgewerkte praktijkdidactiek wordt gepresenteerd, maar omdat hier een grondslag wordt gelegd voor een didactiek die principieel geëngageerd, verantwoordbaar en praktijkgericht wil zijn. In die zin vormt deze studiefase geen voorlopige aanloop, maar een zelfstandige intellectuele prestatie waarin Tamboers voorkeur voor grondslagen, analyse en kritisch denken onmiskenbaar zichtbaar wordt.

Met dank aan dr. Bart Crum en Gert van Driel voor het doorlezen en hun constructieve suggesties.

De auteurs van deze artikelenreeks over Jan Tamboer zijn: Peter Heij, Ivo van Hilvoorde, Johan Steenberg en Nico de Vos. In deel 2 gaat Peter Heij in op de activiteiten van Jan Tamboer in de Werkgroep Bewegingsonderwijs, zijn betrokkenheid bij zijn leermeester C.C.F. Gordijn en een periode die ook spanningen oproept. ●

Bronnen

Scan of klik *hier* naar de aangehaalde publicaties van Jan Tamboer in dit artikel. Deze publicaties zijn in de bronnenlijst te downloaden op www.kvlo.nl/kennisbank en hierboven aanklikbaar

Scan of klik *hier* naar een overzicht met publicaties van Jan Tamboer in de periode van 1974 tot 1979

Contact

p.heij@planet.nl

Peter Heij was student-assistent, student-bestuurslid van de vakgroep van Tamboer en collega van de vakgroep van Jan Tamboer en was opleidingsdocent aan de Calo

Kernwoorden

Jan Tamboer, vakdidactiek bewegingsonderwijs, lichamelijkheid, menselijk zich bewegen